

39 - Fasl-ı sâni bu ilimdeki mezâhib - **Les doctrines** - (mesalik ve turuk)-ı muhtelifeden ve bunlardan herbirinin leh ve aleyhinde söylenen şeylerden ve bunların en mühimlerinin ve bâhusus azrımızda en ziyade tesiri görülen ve en ziyade muteber ve mutemed-aleyh olan mezhebin tahkik ve tetkikinden bahseder.

Bu fasılda mevzûbahs olan mezâhibden biri de komünizm -**Le communisme**- ve sosyalizm -**Le socialisme**- mezhebidir ki bizde İştirakiyyun Mezhebi deyu tabir olunmaktadır. Bu mezhep erbabı insanların bir takımı hâlet-i yüsr ü saadette [zenginlik ve mutluluk durumlarında] ve diğerk takımı da fakr ü zarurette yaşadıklarını görüp bu babta müsavât husulünü arzu ederler; bu mezhebin butlânı zâhir iken birçok ulemâ buna zâhib olmuş ve bittabî fukara takımı da tarafdar görünmüştür; işte hikmet-i hukuk bu mezhebin esbâb ve keyfiyet-i zuhurundan ve bunun butlânından ve kabil-i icra olmadığından bahseder.

Velinimet-i bi-minnetimiz Padişah-ı teb'a-perver efendimiz hazretlerinin sâye-i hüma-vâyı-i hilâfet-penahilerinde bizde her fert bir müsekkin ve me'vâya [yatıştırıcıya ve sığınacak yere] mâlik ve haline göre bir tarik kesbe [yol bulmaya] sâlik olduğundan Memalik-i Şahaneye bu gibi mezahib-i bâtila fırsat-yâb-ı duhûl olamaz. Ama Avrupa'da ve hususen İngiltere'de böyle değildir, evâsıt-ı nâs [orta halk] pek de yok gibidir, bir takım adamlar vardır ki, herbirinin günde binlerce altın iradı ve milyonlarla dönüm arazisi olup âlî saraylarda ve zatlarına mahsus vapurlarda ferih ve fahur zevk ü sefa ile tedvir-i sahâif-i eyyam ve leyâlî eder; ve böyle bir sahib-i servet ve kudrete mukabil öte tarafta binlerce biçaregân görülür ki yiyecek ekmeği ve hatta yatacak yeri olmadığı için ber-muktezâ-i iklim ziyâ-i şems ve hararet-i lâzımdan heman mahrum olan o geniş caddelerde geceli gündüzlü sefil ve ser-gerdân dolaşır durur da açlıktan ve soğuktan telef olacağı ve hatta kendisini nehre atacağı vakit bile halini sual edecek bir merd-i hamiyet-şiâra tesadüf edemez; çünkü böyle yerlerde herkes kendi işiyle (velev ki zevk ve safadan ibaret olsun) meşgul olduğundan fukaraya bakmaz. Kâin tufanında kalmış gibi işine koşar. İşte İştirakiyyun tarafgirânı asıl bu gibi hâlâtı nazar-ı mütalâaya "hep insanlar karındaş yani hazret-i Âdem ve Havva evlâdı olduğu halde bir adamın milyonlara mâlik olması ve öte tarafta milyonlarla adamların bir karış toprağa ve hatta bir lokma ekmeğe hasret-keş-i iştiyak bulunması gibi münasebetsiz müsavatsızlıkların benî Âdem beyninde hüküm sürmesi mahzen [salt] insanların noksan ve kusurlarından olduğundan bu müsavatsızlığı kaldırıp da hepimiz bir halde yaşayalım" derler. Vâkıa musibet pek büyük musibettir; lâkin İştirakiyyunun buldukları çare doğru değildir; buna başka bir çare bulmalıdır, ilm-i servet ulemâsı bunun ehemmiyetini anlamışlar ve bu bâbta kitaplar yazmışlar ve hükümetler de buna çare aramışlardır, lâkin henüz bir çare-i müfid ve sahih bulunamamıştır; hele İştirakiyyunun buldukları çare bu musibete çare değildir, çünkü herkes kendisi için çalışır, eğer semere-i sây ü gayreti ile yalnız kendisi

müstefid olmayıp da buna başkaları da müşarık [ortak] olmak lâzım gelse kimesne çalışmaz, o halde bir takım halkın semere-i sâyini âmme az vakit içinde istihlâk ederek hepsi fakir olur, şimdi ise bir miktar zengin vardır; demek olur ki, İştirakiyyunun çaresi musibeti tahfif bile etmeyip bil'akis tezyid eder, Elhasıl bir adamı çalıştırıp zengin etmek isteniliyor ise ol adamın semere-i sây ü gayreti kendisine ve evlâd ü iyâliyle dilediği adamlara münhasır ve mahsus olacağına dair kendisine teminat-ı lâzıma verilmelidir; yoksa umum halkın kazandığı umuma mahsus bir mahalde cem' edilip de oradan herkese seviyen [eşit olarak] taksim olunması gibi tedabir-i bâtilaya müracaat olunmak lâzım gelse halk batâlet ve atâlet tariklerine temessük eder [sarılır, tutunur] ve cihan da harab olur.

Hülâsa-i kelâm bu mezhep bâtil kavaidinin tatbik ve icrası fakr ü fâkayı ta'minden [yoksulluğu yaygınlaştırmaktan] başka bir şey intâc etmez.